

Drugi kriminologijski (ljetni) kurs „Tehnika, nadzor, kazneni postupak“¹⁰

Darko Datzer

Uvod

Na Univerzitetu u Pečuju (Mađarska) je u periodu 9.-13. lipnja 2008. godine održan drugi kriminologijski (ljetni) kurs „Tehnika, nadzor, kazneni postupak“, u organizaciji Max Planck Instituta za strano i međunarodno kazneno pravo (Freiburg, SR Njemačka) i Pravnog fakulteta Univerziteta u Pečuju. Kurs ima svrhu promicanja novih spoznaja iz oblasti kriminologije i okuplja mlade istraživače, znanstvenike, ali i praktičare iz oblasti kriminologije, kriminalistike, kaznenog prava i srodnih disciplina iz srednje i istočne Europe.

Namjera je organizatora da se skup održava svake dvije godine, a smjerā upoznavanju sudionika (ali i stručne, pa i laičke javnosti, dakako) šta je to novo i aktuelno iz oblasti kriminologije. 2008. godine su sudionici dolazili iz Njemačke, Mađarske, Bosne i Hercegovine, Hrvatske, Bugarske, Češke i Slovačke. Uglavnom se radilo o suradničkom osoblju na visokoškolskim ustanovama, mada je popriličan broj bio i iz pravosudne prakse, što je čitavom događaju davalo drugačiju notu i pružalo osnovu za diskusiju i iz ugla praktičara- kakva je aktualna inozemna praksa po pojedinim pitanjima i koliko su neka saznanja aplikabilna u specifičnim nacionalnim okolnostima.

Ohrabreni iskustvima iz 2006. godine (kada je po prvi puta organiziran kurs), organizatori su nastavili sa izborom iznimno kvalitetnih predavača i interesantnih i aktualnih tema, te su pretvorili ljetni kurs u mjesto istinskog kontakta i razmjene iskustava sudionika. 2008. godine je tema bila primjena novih istražnih tehnika, sa naglaskom na nadzor (nad osobama, komunikacijama i prostorijama) i njegov utjecaj na kazneni postupak, te kriminologijske (aplikativne i teoretske) implikacije takvih saznanja. Unutar ovoga okvira bile su prezentirane nešto uže tematske cjeline, koje su trebale služiti kao osnov za prezentiranje situacije u svakoj od zemalja iz kojih su dolazili participanti. Tako je kurs zasigurno glede koncepta ispunio očekivanja takvoga jednoga akademskoga vida komunikacije i prezentiranja dijela nauke, u ovom slučaju kriminologije.

¹⁰ Izv. *Zweiter Kriminologischer Sommerkurs "Technik, Überwachung, Strafverfahren"*

Treba pomenuti da je radni jezik kursa njemački. S tim u svezi treba naznačiti opredjeljenje organizatora za prezentiranje i promicanje novih kriminoloških spoznaja sa kontinentalnih europskih prostora, poglavito njemačkog govornog područja, iz prostog razloga što se s pravom cijenilo da „europska kriminologija“ ima itekako šta ponuditi i da niti jednim dijelom nije u zapečku uspjeha američkih kolega.

Kako je napomenuto, tematski je kurs oslovljavao oblast novih istražnih tehnika kojim se posljednjih decenija posvećivalo puno pozornosti. Zasigurno je, naime, barem zadnjih dvadesetak godina borba protiv nekonvencionalnih oblika kriminaliteta (organizirani, korupcija, terorizam, i sl.) na vrhu kriminalnopolitičke agende i na europskom (Europska Unija) i paneuropskom prostoru (Vijeće Europe), ali i svijetu općenito (Paoli & Fijnaut, 2004). Odavno je prepoznato i da se tradicionalnim istražnim tehnikama može malo napraviti u suzbijanju složenijih oblika kriminaliteta (Sielaff, 1994; Gropp & Huber, 2001; Sačić, 2001; Albanese, 2004; Berg, 2008), te se posebna pažnja posvećivala (i još posvećuje) novijim istražnim tehnikama, poput nadzora nad komunikacijama, prikrivenog istražitelja, komputerskom sravnjivanju podataka, itd., kako sa filozofskog, pravnog i sličnih stanovišta, tako, doduše manje, i sa kriminalističkog i kriminologijskog. Upravo su potonji fokusom ovogodišnjega kursa, kojim se, na temelju znanstvenog pristupa u prikupljanju, analizi i ocjeni podataka, smjeralo prezentirati prednosti i nedostatke takvih tehnika, što bi moglo u konačnici doprinijeti potpunijoj slici glede pravnog osnova i efikasnosti u primjeni prikrivenih i posebnih istražnih tehnika i pomoći nadležnim organima u strateškom koncipiranju efikasnije borbe protiv kriminaliteta.

Čitaocu se može učiniti da naslov kursa ima malo dodirnih tačaka sa kriminologijom. Nije tako. Prvo, dva velikana kriminologijske misli, Edwin Sutherland i Donald Cressey, u svojoj definiciji kriminologije ističu da se ona bavi „procesima donošenja zakona, kršenja zakona, kao i reakcijom na njihovo kršenje“ (1974, s.3). Ovakav su koncept slijedili i vodeća imena kriminologije, poput Masters i Roberson (1990), Hagan (1994), Siegel (2006), Adler, Mueller & Laufer (2007), kao i mnoga druga. I mnogi autori sa prostora bivše Jugoslavije zastupaju slično stanovište (poput Ignjatović, 2005). Prema ovoj koncepciji, dakle, kriminologija se bavi kako kršenjem zakona (tradicionalno shvatanje kriminologije kao nauke o fenomenologiji i etiologiji delinkventnog ponašanja [Horvatić, 1993; Derenčinović, 2004], tako i formalnom i neformalnom reakcijom društva na njegovo kršenje.

Drugo, upravo u domenu efikasnosti sistema kaznenog pravosuđa danas se može govoriti o aplikativnoj kriminologiji (Siegel, 2006), što je upravo tematski okvir kursa. Postoje i mišljenja kojim se kriminologija sve više impostira kao središnja vanpravna kaznena znanost (mjesto koje su svojedobno velikani kriminalističke i kriminološke misli Gross i von Liszt rezervirali za kriminalistiku [Groß & Geerds, 1977]), pa bi sve što ima veze sa izučavanjem kriminaliteta sa znanstvenog stanovišta bilo integrirano u kriminologiju. Ovakvo stanovište organizatori ne zastupaju, nego jednostavno drže da upravo u domeni aplikativne kriminologije bavljenje pravnom osnovom, efikasnošću, prednostima i nedostacima posebnih istražnih tehnika pruža

nadležnima osnovu za racionalno donošenje odluka i evaluaciju dosadašnjih pristupa. Pored ovoga, i u teorijskom smislu bavljenje posebnim istražnim tehnikama ima značaja, jer ukazuje na razvoj kaznenopravne socijalne kontrole u pravcu strateškog i taktičkog prikupljanja informacija, dakle, novim dimenzijama kojima se aktualnim raspravama u okviru kriminologije i politike suprotstavljanja kriminalitetu (shvaćene kao znanosti) posvećuje relativno malo pozornosti.

Najzad, treba pomenuti i mišljenje Ignjatovića (2005), prema kojemu reakcija na kriminalna ponašanja utječe na našu percepciju pojave kojom se bavimo. Interakcionistički pristup zastupa tezu da kriminalno ponašanje ne postoji samo po sebi, nego ovisi o našoj kvalifikaciji nečega kao kriminalnog, aberantnog, i sl. Dakako da rad organa kaznenog progona spada u oblike formalne socijalne reakcije, te bi ispitivanje njihova rada (fokusa, prednosti i nedostataka) pružilo osnovu za deduciranje predmeta kriminologije. Simplificirano rečeno, da li je neko ponašanje delinkventno (i time predmetom kriminologije), ovisi i o našoj akciji prema tomu i kako ga etiketiramo.

Kurs, dakle, bez dvojbe spada u domenu kriminologije (makar shvaćene largo sensu), i nema dvojbe da su organizatori izabrali vrlo atraktivnu i aktualnu temu.

Pojedina izlaganja

Tehnika, nadzor, kazneni postupak (uvodno izlaganje)

U uvodnom izlaganju direktor Instituta, dr. Hans-Jörg Albrecht, naveo je razloge ovogodišnje teme. Prema njemu, nadzor je postao sastavni dio svakodnevnog života. Njegova primjena je zaista raznovrsna, počev od sigurnosnih sistema i alarma, potreba efikasnijih mjera u suprotstavljanju kriminalitetu, pa do medicine (promatranje učinaka pojedinih medikamenata i terapija). U oblasti kaznenog prava, nadzor je u SR Njemačkoj imao i svoju posebnu zakonsku osnovu, a cilj je naprednoga kaznenoga zakonodavstva u ovoj oblasti da se osigura proaktivno i preventivno djelovanje nadležnih organa u suzbijanju složenijih i težih oblika kriminaliteta. Albrecht je naznačio da je oblast posebnih istražnih tehnika zanemarena u empirijskim istraživanjima, i da su se čitave direktive Europske Unije temeljile na oskudnim podacima iz prakse. Treba pomenuti da je istraživanje koje je proveo Max Planck Institut prvo međunarodno empirijsko istraživanje koje se sa deskriptivne i evaluacijske ravni bavi efikasnošću nadzora nad komunikacijama i drugih posebnih istražnih radnji (Albrecht, Dorsch & Krüpe, 2003).

U ovom izlaganju je, tek kao uvertira u naredna izlaganja, navedeno da su najčešće posebne istražne radnje koje su poduzimane u SR Njemačkoj zadnjih dvadesetak godina nadzor nad komunikacijama (cca. 45 000), nasuprot kojima stoji rijetka uporaba nadzora nad prostorijama (u 2005. samo 7 slučajeva) i kompjutersko sravnjivanje podataka (u periodu 1992-2004 samo 30 slučajeva). I njihova efikasnost je

upitna: po Albrechtu, polovica nadzora nad komunikacijama i prostorijama biva obustavljena jer se ne skupi dovoljno dokaza za tvrdnju da je osumnjičeni počinio djelo koje mu se stavlja na teret, sa vrlo skromnim učincima sa stanovišta dokaza i saznanja o novim kaznenim djelima (tek nekoliko desetaka!). Čini se da prava vrijednost posebnih istražnih radnji leži ne toliko u njihovoj neposrednoj aplikabilnosti, nego u generalnopreventivnom učinku i povećanju osjećaja sigurnosti kod građana, kojima država šalje poruku da napokon nešto čini na planu suzbijanja kompleksnog kriminaliteta.

Pohranjivanje i uvid u telekomunikacijske podatke

Dr. Albrecht je u narednom izlaganju „Pohranjivanje i uvid u telekomunikacijske podatke“ istakao da se ovom obliku kriminalističkog istraživanja u novije vrijeme posvećuje više pažnje. Max Planck Institut je u okviru svog istraživačkog fokusa na pravnoj uređenosti i efikasnosti nadzora nad komunikacijama i drugim prikrivenim istražnim radnjama proveo poseban projekat koji se bavio upravo pohranjivanjem i uvidom u informacijske podatke, pa su ovom prigodom izloženi glavni nalazi. U ovoj prezentaciji je istaknuto da se na pomenuti način uglavnom utvrđuju počinitelji kaznenih djela, osiguravaju se dokazi, ili se identificiraju zločinačke mreže. Također je istaknuto da je ovo nezaobilazan izvor podataka za suvremene istrage.

Dio prezentacije se odnosio na normativne pretpostavke primjene ove metode, koja se na razini Europske Unije utemeljuje Direktivom 2006/24/EZ Europskoga parlamenta i Vijeća od 15. ožujka o pohranjivanju podataka dobivenih ili obrađenih u vezi s pružanjem javno dostupnih usluga elektroničke komunikacije ili javnih komunikacijskih mreža. Iako u nekim zemljama Europske Unije ova direktiva nije uvedena u zakonodavstvo, u SR Njemačkoj je to od 01. 01. 2008. slučaj. Prema njemačkom kaznenom zakonu, primjena mjere pohranjivanja i uvida u telekomunikacijske podatke ograničena je na samo teže delikte, koji su ili kataloški navedeni, ili su određeni zapriječenom kaznom. Kao i u većini zemalja, i u Njemačkoj je primjena mjere povezana sa sudijskim nadzorom, kao i obavezama prema osobi prema kojoj se mjera primjenjuje nakon okončanja istražnih aktivnosti.

Empirijski dio koji se odnosio na primjenu ove mjere obuhvatao je analizu sadržaja sudskih i sličnih dokumenata iz četiri njemačke pokrajine, te ispitivanje tužilaca, sudija, advokata, policajaca i djelatnika telekomunikacijskih poduzeća. Istraživanje je ukazalo da velika većina slučajeva u kojima se koristi uvid u telekomunikacijske podatke odnosi na kataloške delikte iz čl. 100 Zakona o kaznenom postupku SR Njemačke, i to ponajprije na delikte vezane za zloporabu droga (četvrtina slučajeva), razbojništva (također jedna četvrtina), i ubojstva (19 %). Gotovo svaki peti postupak u kojemu je korišten uvid u telekomunikacijske podatke je sadržavao elemente organiziranog kriminaliteta. Vrijednost nalaza dobivenih uvidom u telekomunikacijske podatke je tek operativna ili u najboljem slučaju relevantna za fazu prethodnog kaznenog postupka, jer uglavnom služe za identifikaciju počinitelja ili zločinačkih mreža i kontakata, kao priprema za druge radnje dokazivanja (poput

raster pretraga), ili pak za provjeru drugih činjenica (kontrolne činjenice). Dakle, rjeđe je njihov sadržaj imao karakter pravno relevantnih činjenica. Ovome svjedoče i sljedeći podaci: analiza sudskih spisa ukazala je da je uporaba uvida u telekomunikacijske podatke donijela tek u oko 20-tak % slučajeva uspjeh, i to najčešće identifikacijom počinitelja ili drugih involviranih u kazneno djelo (oko 10 % uspješnih slučajeva), a u tek cca. 6 % slučajeva osiguravanjem dokaza u kaznenom postupku. Posebna je vrijednost što je ova mjera doprinijela većoj stopi priznanja osumnjičenika, dakle posredno utjecala na efikasnost istražnih napora i cjelokupnog postupka. Optužnica je u slučajevima u kojima je rabljen uvid u telekomunikacijske podatke podignuta u tek četvrtinu slučajeva, dok je u 60 % postupak obustavljen. Međutim, u slučajevima u kojima jest podignuta optužnica, a u kojima je korištena elaborirana mjera, procenat osuđujućih presuda je dosta visok (oko 85 %).

Najzad, Albrecht navodi da sa metodološke ravni ovakva vrsta istraživanja ima nevjerojatan potencijal: prema njemu, nadzoru u (tele)komunikaciju u trajanju od nekoliko mjeseci oko stotinu osoba odgovara oko 35 godina terenskog rada! Validnost podataka je također neupitna. Ostaje da vidimo šta će nova istraživanja na istu ili sličnu temu donijeti u budućnosti.

Nadzor nad komunikacijama

Dr. Kilchling je u izlaganju o nadzoru nad komunikacijama istakao da se radi o jednoj od starih, poprilično primjenjivanih mjera, koja nalazi aplikaciju kako u represivnoj, tako i preventivnoj (proaktivnoj) domeni rada ne samo u kontekstu otkrivanja i dokazivanja kaznenih djela, nego općenito i u domeni rada (javnih i tajnih) sigurnosnih službi. Danas općenito vrijedi da ova mjera pojačano dobija na značaju, i dobar je primjer konvergencije između prevencije i represije kriminaliteta, te unutarnje i vanjske sigurnosti (Albrecht, Grafe & Kilchling, 2008).

U dijelu koji je tretirao zakonski osnov za poduzimanje nadzora nad komunikacijama, Kilchling je istakao da se radi o višestrukom osnovu za primjenu mjere (v. supra naslov 2.2.), koji je u nekoliko navrata zadnjih decenija mijenjan, tako da je danas u SR Njemačkoj dozvoljena uporaba ove radnje za oko stotinjak delikata. Sa zakonske strane, interesantno je istaći da u SR Njemačkoj nadzor nad komunikacijama može odrediti sud, ali u iznimnim slučajevima i tužitelj.

Studija koju je Kilchling prezentirao imala je više aspekata. Jedan je bio deskriptivni, u kojemu su se istraživači sa Max Planck Instituta zanimali za kvantitet primjene ove istražne radnje. Interesantan je nalaz da je do druge polovice devedesetih godina brojka primjene nadzora nad komunikacijama u SR Njemačkoj bila poprilično stabilna i iznosila je u prosjeku 2500 godišnje, da bi zadnjih nekoliko porasla na više desetaka tisuća godišnje. Istraživači sa Max Planck Instituta su učinili pozamašan napor na dobijanju reprezentativnih podataka, pa su analizirali oko 750 dokumenata, preko 500 kaznenih postupaka, sa preko 1100 osumnjičenih.

Nalazi ukazuju da se ova mjera najčešće određivala za delikte vezane za zlorabu droga, zatim za razbojništva, ubojstva i za kršenje zakona o držanju i nošenju oružja. Najčešći način saznanja za kazneno djelo (kao polazišta tzv. quadruma kriminalističkog istraživanja [Pavišić, Modly & Veić, 2006]), jesu saznanja iz drugih istraga (oko petina slučajeva), prijave ili obavijesti treće osobe i oštećenog (zajedno oko jedne trećine svih slučajeva), te uporaba informatora i drugih posebnih istražnih radnji (oko četvrtine slučajeva). Iznenađuje vrlo visok procenat odobravanja provođenja nadzora nad komunikacijama od strane suda (čak 90 %), što se po Kilchlingu ima tumačiti vrlo pažljivim pripremanjem slučajeva od strane policije i tužilaštva koji ne traže odobrenje od suca dok nisu sigurni da su ispunjene sve pretpostavke za primjenu mjere. Uspjeh poduzetih mjera ogleda se ponajprije u kriminalističkom heurističkom smislu, jer je nadzor nad komunikacijama pružao informacije o novim kaznenim djelima samog osumnjičenog, ali i trećih osoba. U petini slučajeva su osumnjičeni davali informacije koje su kasnije korištene kao dokazi u kaznenom postupku.

Poredeći postupke u kojima nije uspješno korištena barem jedna mjera nadzora nad komunikacijama sa onima u kojima jeste, može se izvući zaključak da sa primjenom nadzora raste vjerojatnoća uspješna okončanja postupka. Konkretno, tri puta je veći broj kaznenih postupaka u kojima je primjenjivana mjera nadzora nad komunikacijama koje su okončane osuđujućom presudom za sve optužene, u odnosu na one u kojima ova mjera nije primjenjivana.

Kućni zatvor

Dr. Rita Haverkamp i dr. Alexandra Than su u prezentaciji koja se ticala (elektronski nadziranog) kućnog zatvora (negve) izložili osnovne principe ovog alternativnog modusa kazne zatvora. Alternativni način izvršenja kazne zatvora počeo se primjenjivati najprije u SAD-u još šezdesetih godina prošlog stoljeća, da bi sa povećanjem zatvorske populacije i enormnim troškovima s tim u svezi uslovio njegovu primjenu u Engleskoj, Nizozemskoj, Belgiji i drugim zapadnoeuropskim zemljama. Do njegove primjene u SR Njemačkoj dolazi tek 2000. godine, da bi u zadnjih nekoliko godina doživio popriličnu ekspanziju i nailazi na uporabu širom države. Ratio uvođenja ovakvog modusa izvršavanja kazne zatvora jest reduciranje troškova izdržavanja kazne, kao i rasterećenje sustava za izvršenje kaznenih sankcija.

Than navodi da elektronski nadzirani kućni zatvor načelno treba imati popriličan uspjeh, jer predstavlja „kombinaciju intenzivne skrbi, strogog nadzora i samokontrole, putem kojih se povećavaju šanse za uvjetni otpust i izbjegava opoziv uvjetne osude“. Istraživači sa Max Planck Instituta su se bavili primjenom, adekvatnošću, učinkovitošću, tijekom, rezultatima i korišću primjene elektronski nadziranog kućnog zatvora u njemačkoj pokrajini Hessen. Than je iscrpno izvjestila i o pravnom okviru za kućni zatvor u Mađarskoj, Nizozemskoj, Švicarskoj i Švedskoj.

Ključni nalazi studije koju je prezentirala Rita Haverkamp sugeriraju široku prihvaćenost elektronski nadziranog kućnog zatvora od strane ispitanika (praktičari koji rade u pravosudnom, tj. sustavu za provođenje sankcija), i to najčešće u slučaju izrečene kazne zatvora do šest mjeseci. Rijetko su ispitanici bili za primjenu ove sankcije za duže kazne zatvora, što je impliciralo da se ona često doživljava kao srednje rješenje između uvjetne osude i zatvora. Primarni delinkventi, i to starije osobe, hendikepirani ili trudnice su navedene od strane eksperata kao skupine za koje se ova sankcija čini posebno prikladnom. Najzad, autorica drži da je elektronski nadzirani kućni zatvor dobra alternativa za izrečene kazne zatvora do šest mjeseci (umjesto dosadašnjih tri), kao i slučajevima kad su ispunjeni uvjeti za opoziv uvjetne osude, te u posebnim slučajevima uvjetnog otpusta.

Pretraga stana i poslovnih prostorija

U radu istražnih organa, posebice u silogističkoj dimenziji, „slučajevi pretrage stana su dosta česti“ (Krivokapić, 2008, s. 307). Pri tomu je i kriminalističko-operativni i procesni značaj radnje velik (ibid.). Unatoč neospornom značaju ove tradicionalne radnje dokazivanja, ne postoje egzaktni empirijski podaci o njezinoj uporabi u praksi. Izlaganje dr. Kilchlinga upravo se bavi ovim nedostacima.

Tradicionalna radnja dokazivanja sa razvojem tehnologije konstantno dobija nove sadržaje, poput pretrage računala, mobilnih telefona, organizatora, i sl. Kilchling sa suradnicima u istraživanju (čiji je dio izložio na kursu) polazi od pretpostavki da se većina pretraga poduzima bez sudskog naloga, temeljeći rad na zakonskoj osnovi da je to moguće poduzimati u slučajevima hitnosti. Istraživanje je usmjereno, pored bavljenja ekstenzijama primjene ove radnje, i zakonskom osnovom aplikacije pretrage stana i poslovnih prostorija, te značajem njezina provođenja za daljnji tijek postupka i odnos sa drugim radnjama dokazivanja.

Prema Kilchlingu, istraživanje (koje nije završeno) treba empirijski doprinijeti aktualnoj kriminalnopolitičkoj debati oko nužnosti novog uređenja pretrage. Posebna će se pozornost posvetiti ograničenjima primjene ove radnje i da li je dovoljno fleksibilna da ostane nezamjenjiva u pribavljanju dokaza „istraživanjem predmeta uporabom osjetila“ (Pavišić et. al., 2006), te da li su prikrivene radnje pretresanja, poput online pretrage, opravdane.

Online pretraga

Phillip Brunst je u interesantnom izlaganju o online pretrazi-posebnom načinu pretrage, koji se sastoji u tomu da kriminalistički istražitelj posredstvom posebnih kompjutorskih programa pretražuje računalo osumnjičenika- ukazao na brojne kontroverzije koje prate ovakav način istraživanja i dokazivanja kaznenih djela.

Ustavni sud SR Njemačke je u odluci iz 2008. godine ukazao da pravna regulativa u oblasti on line pretrage nedostaje, i da ju tek treba stvoriti. Ovo se posebno odnosi na detaljnije uređenje utvrđivanja mjesta i predmeta pretrage.

Studija čije je karakteristike Brunst izlagao temelji se na analizi sadržaja relevantne stručne literature. Prvi dio studije se bavi tehničkim pretpostavkama za online pretrage, i to na temelju fenomenološke klasifikacije skupina kaznenih djela, a drugi pravnom stranom. Interesantno je sa tehničke strane napomenuti da se online pretraga može izvesti na tri načina: fizičkim upadom u prostoriju gdje je smješteno računalo, pa onda izvršiti pretragu (klasična pretraga pokretne stvari), hacking-om (upadanjem i uvidom „na daljinu“ u podatke osumnjičenog na računalu), te suradnjom sa trećim osobama koje su u mogućnosti pristupiti računalu osumnjičenog i instalirati nadzorni uređaj. Ova se mjera može poduzeti jednokratno ili kontinuirano pratiti aktivnosti osumnjičenog na računalu, u kom slučaju govorimo o nadzoru. Zadnji dio studije se bavi prijedlogom izmjene zakona, kojim bi se stvorila kvalitetnija osnova za primjenu ove mjere u kriminalističkom istraživanju, imajući pri tomu i dimenziju ljudskih prava.

Brunst zaključuje da, iako je početkom 2008. godine došlo do pomaka u uređenju materije oko online pretrage, čini se da uporedo sa tehničkim napretkom i na normativnom planu ostaje potreba za usavršavanjem.

Video nadzor

Alke Glet je u prezentaciji „The friendly eye in the sky: Sveobuhvatni video nadzor- Velika Britanija kao uzor efikasnije prevencije kriminaliteta za Njemačku?“ ukazala na široku rasprostranjenost video nadzora u Europi, koji je u međuvremenu postao „standardni dio sigurnosne infrastrukture i uobičajen prizor na ulicama“. Primjena video nadzora ne iscrpljuje se samo u suzbijanju kriminaliteta, nego i u preventivnom djelovanju i povećanju osjećaja sigurnosti kod građana.

Ključna pitanja koja autorica postavlja su nužnost, srazmjernost, dozvoljenost i efikasnost ovakvog oblika nadzora. Autorica navodi da je do pojave CCTV-a (engleska inačica video nadzora) došlo iz sigurnosnih, policijskih i kaznenopravnih razloga. Do instaliranja uređaja za video nadzor došlo je u Velikoj Britaniji još 1975., da bi do poprilične ekspanzije primjene ove mjere došlo u devedesetim godinama prošlog stoljeća. Danas u Velikoj Britaniji ima preko 4 milijuna kamera, što čini petinu svih video kamera korištenih u ovu svrhu u svijetu! Čak je 95 % svih britanskih gradova pokriveno CCTV-ijem, a građani bivaju snimljeni kamerom od 8 do 300 puta dnevno. U SR Njemačkoj se video nadzor, i pored prepoznatog potencijala, relativno slabo koristi.

Autorica izlaže i vrlo interesantne nalaze o efikasnosti ovih mjera. Tako studija Welsha i Farringtona iz 2002., zasnovana na meta analizi 22 druge studije, ukazuje

da je video nadzor najefikasniji na polju prevencije i suzbijanja kriminaliteta vezanog za krađu automobila, provalnih krađa, nadzora nad parkinzima, ali je skromnih rezultata u domeni nasilničkog kriminaliteta. Gotovo jednako pozitivan (ili negativan) utjecaj video nadzor ima u gradskim otvorenim površinama, kao i u sredstvima javnog prijevoza. Jedna druga studija Gilla i Spriggsa iz 2005. godine pokazala je da instaliranje video nadzora nema značajnijeg efekta na reduciranje kriminaliteta.

Autorica zaključuje da nije moguće izvući jednoznačne zaključke o značaju video nadzora u prevenciji i represiji kriminaliteta. Mišljenje koje i mi dijelimo je da se tek provođenjem daljnjih istraživanja može tvrditi da li su i u kojoj mjeri ovakve suvremene metode suprotstavljanja kriminalitetu uspješne.

Stavovi građana o unutarnjoj sigurnosti

Dr. Helmut Kury i dr. Gabriella Kulscár su u ovom izlaganju ukazali da su stavovi građana o unutarnjoj sigurnosti, kaznenoj politici, policiji, itd., često bili predmetom javnih diskusija. Notorna je činjenica, naime, da su oficijelni podaci tek mjera efikasnosti rada državnih organa, a nikako stvarnog stanja sa kriminalitetom (Van Dijk, 2006). Nužno je da državne institucije imaju šireg uvida u stanje sa kriminalitetom u društvu, mimo onih podataka kojima raspolažu na temelju njihovih „službenih“ aktivnosti. Kury i Kulscár izlažu nalaze takve jedne komparativne studije provedene u SR Njemačkoj, te nekim zemljama srednje i istočne Europe.

Čest je nalaz u studijama da građani smatraju da je kaznena politika blaga. Na temelju toga se u zapadnoj Europi vode debate o potrebi pooštavanja kaznene politike. Interesantan je nalaz u tom kontekstu da su ispitanici iz istočnih zemalja punitivniji (više okrenuti strožijim kaznama) nego oni iz zapadnih. Na individualnoj razini pokazalo se da ukoliko ispitanik više zna o počinitelju, cijeni da mu treba izreći blažu kaznu. Spol, obrazovanje, dob također su značajne varijable u predikciji strožijih stavova o kaznama.

Istraživanje generalno smjerâ ispitivanju višeslojnosti pojave i njezine povezanosti sa specifičnim društvenim prilikama na relaciji istok-zapad. Osnova je istraživanje koje je početkom devedesetih provedeno u gradovima Freiburg i Jena u Njemačkoj, kao i drugim manjim gradovima. Ovakav longitudinalni pristup treba osigurati propitivanje utjecaja društvenih faktora na stavove o kaznama i kaznenoj politici.

Zaključak

Nezamislivo je usavršavati spoznaje o nekoj pojavi bez promišljanja, diskutiranja i razmjene iskustava o njoj. Ovo je posebice bitno u oblasti kriminaliteta, koja nepos-

redno i posredno utječe na kvalitetu života svih. Jedan od izvora saznanja i podataka o kriminalitetu jesu svakako kursevi.¹¹

Bienalni kriminologijski ljetni kurs u organizaciji Max Planck Instituta za strano i međunarodno kazneno pravo i Pravnog fakulteta Univerziteta u Pečuju jedan je od uspješnih projekata na području istočne Europe umrežavanja znanstvenika kojima je područje interesovanja crimen. Potpunije upoznavanje fenomena kriminaliteta, kako sa naučne teorijske, tako i empirijske ravni, nužno je i za preispitivanje postojećih strateških i operativnih opredjeljenja na suzbijanju kriminaliteta.

Jedna od najjemenitnijih istraživačkih institucija u Europi, Max Planck Institut, te Pravni fakultet Univerziteta u Pečuju, pokrenuli su ovaj kurs sa ciljem promicanja novih naučnih spoznaja iz oblasti kriminaliteta. Koncept kursa prema kojemu se auditorij upozna sa novim istraživanjima, te diskutira o specifičnim okolnostima i situaciji u svakoj od zemalja iz kojih dolaze participantí, čini se iznimno uspješnim. Zahvaljujući kvalitetnim temama i predavačima, razmjenama iskustava i mišljenja, ovaj kurs smjera da postane važnim forumom za razmjenu mišljenja i mjestom kontakta mladih kriminologa sa prostora srednje i istočne Europe.

Poseban dio jesu vannastavne aktivnosti, u kojima mađarski domaćini sa bogatim turističkim programom opravdavaju epitet jednog od najgostoprivljivijih naroda Europe.

Ostaje da preporučimo zainteresiranim da apliciraju za učešće, jer zasigurno imaju šta čuti i spoznati.

¹¹ Kurs (lat. *cursus*) jest izlaganje neke nauke ili nekoga njenog dijela, te tijekom ili razvoj nečega (Klaić, 1974). U kontekstu razvoja nauke ili struke, to je (kratki) tečaj upoznavanja sudionika sa stručnim vještinama i/ili naučnim i inim spoznajama.

Literatura

- Adler, F., Mueller, G. O. & Laufer, W. S. (2007.). *Criminology*. New York: Mc Graw Hill.
- Albanese, J. S. (2004). *Organized Crime in Our Times*. Cincinnati: Anderson Publishing.
- Albrecht, H.J., Dorsch, C., Krüpe, C. (2003.). *Rechtswirklichkeit und Effizienz der Überwachung der Telekommunikation nach den §§ 100 a, 100 b StPO und anderer verdeckter Ermittlungsmaßnahmen (Abschlussbericht)*. Freiburg: Max-Planck-Institut f. ausländ. u. inter. Strafrecht.
- Albrecht, H.J., Grafe, A., & Kilchling, M. (2008). *Rechtswirklichkeit der Auskunftserteilung über Telekommunikationsverbindungsdaten nach §§ 100g, 100h StPO*. Freiburg: Max-Planck-Institut f. ausländ. u. inter. Strafrecht.
- Berg, B. L. (2008). *Criminal Investigation (fourth edition)*. New York: McGraw-Hill.
- Derenčinović, D. (2004). *Uvod u kriminologiju i socijalnu patologiju s osnovama kaznenog prava*. Zagreb: Pravni fakultet.
- Fijnaut, C. & Paoli, L.(eds.) (2004.). *Organised Crime in Europe. Concepts, Patterns and Control Policies in the European Union and Beyond*. Dordrecht: Springer.
- Gropp, W., & Huber, B. (2001). *Rechtliche Initiativen gegen organisierte Kriminalität*. Freiburg: Max-Planck-Institut f. ausländ. u. inter. Strafrecht.
- Groß, H., & Geerds, F. (1977.). *Handbuch der Kriminalistik. Wissenschaft und Praxis der Verbrechensbekämpfung. (Band 1)*. Berlin: Schweitzer Verlag.
- Hagan, F. E. (1994). *Introduction to Criminology*. Chicago: Nelson-Hall Publishers.
- Horvatić, Ž. (1993.). *Elementarna kriminologija*. Zagreb: Školska knjiga.
- Ignjatović, Đ. (2005.). *Kriminologija*. Beograd: Službeni glasnik.
- Klaić, B. (1974.). *Veliki rječnik stranih riječi, izraza i kratica*. Zagreb: Zora.
- Krivokapić, V. (2008). *Kriminalistička taktika*. Beograd: Nade design; Narodno delo.
- Masters, R., & Roberson, C. (1990.). *Inside Criminology*. New Jersey: Prentice Hall.
- Pavišić, B., Modly, D., & Veić, P. (2006). *Kriminalistika*. Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga.
- Sačić, Ž. (2001). *Organizirani kriminal- metode suzbijanja*. Zagreb: Informator.
- Siegel, L. J. (2006.). *Criminology*. Belmont: Thomson Wadsworth.

- Sielaff, W. (1994). Organisierte Kriminalität. U Kube, E., Störzer, H. U., & Timm, K. J. Kriminalistik. Handbuch für Praxis und Wissenschaft (Band 2). Stuttgart: Richard Boorberg Verlag. Str. 501-529.
- Sutherland, E. H., & Cressey, D. R. (1974.). Criminology (ninth ed.). Philadelphia: J. P. Lippincott Company.
- Van Dijk, J. (2006). The ICVS and Beyond: Developing a Comprehensive Set of Crime Indicators. U Aromaa, K., & Viljanen, T. (eds.). International Key Issues in Crime Prevention and Criminal Justice. Helsinki: Heuni, Str. 120-144.

Biografija

Darko Datzer Magistar kriminalističkih nauka, viši asistent na Fakultetu za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije Univerziteta u Sarajevu.

Autorski i koautorski izradio više naučnih i stručnih članaka koji se bave prevencijom i suzbijanjem korupcije (posebice korupcije u policiji), te teorijskom kriminalistikom; učesnik više stručnih i naučnih istraživačkih projekata iz oblasti kriminologije i kriminalistike.

ddatzer@fknbih.edu